

**The Abraham & Millie Arbesfeld
Kollel & Midreshet Yom Rishon**
Sunday Morning Learning Programs for Men & Women

W W W.KOLLELYOMRISHON.ORG
W W W.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

**THE ETHICS OF
SELFLESS CHARITY**

*Sponsored by Dina and David Steinberg (NMLS# 67325)
and Summit Funding, Your Mortgage Professionals
(NMLS #52081 / 301151) in Memory of Samuel
Ehrenhalt a"h*

Dr. Naomi Grunhaus
כ"א אייר תשע"ח • May 6, 2018

1 שלא להלוות ברבית.

שמות כב:כד.

אם-כסף תלווה את-עמי, את-העני עמך--לא-תהיה לו, פנשה; לא-תשימון עליו, נפש.

ויקרא כה:לה-לח.

וכי-ימוך אחיך, ומטה ידו עמך--והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך. אל-תקח מאתו נפש ותרבית, ויראת מאלוקיך; וחי אחיך, עמך. את-כסףך--לא-תמן לו, בנפש; ובמרבית, לא-תמן אכלה. אני, יהוה אלהיכם, אשר-הוצאתי אתכם, מארץ מצרים--לתת לכם את-ארץ כנען, להיות לכם לאלהים.

דברים כג:כ-כא.

לא-תשיך לאחיה, נפשך כסף נפשך אכל: נפשך, כל-דבר אשר ישך. לנכרי תשיך, ולאחיה לא תשיך--למען יברכה יהוה אלהיך, בכל משלח ידך, על-הארץ, אשר-אתה בא-שמה לרשתה.

שמיטת כספים

דברים פרק טו

(א) מקץ שבע שנים תעשה שמטה. (ב) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה'. (ג) את הנכרי תגש ואשר יהיה לך את אחיה תשמט ידך.

2 רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ה' הלכה א

העכו"ם וגר תושב לוין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר לא תשיך לאחייך לאחייך אסור ולשאר העולם מותר. ומצות עשה להשיך לגוי שנ' לנכרי תשיך, מפי השמועה למדו שזו מצות עשה. וזהו דין תורה.

3 רמב"ן דברים טו:ג.

את הנכרי תגש - זו מצות עשה, לשון רש"י מספרי (ראה קל). ופירושו מצות עשה באחייך, הנכרי תגוש ולא אחייך, ולאו שבא מכלל עשה עשה. ולפי ששנינו שם (ספרי קכט) לא יגוש, ליתן עליו לא תעשה, חזרו ושנו את הנכרי תגוש זו מצות עשה, לומר שעובר עליו בעשה ולא תעשה. וכך אמרו שם לנכרי תשיך (להלן כג כא), מצות עשה, ולאחייך לא תשיך, זו מצות לא תעשה, והוא כמו שפירשנו מצות עשה באחייך, וכך פירש שם רש"י, לא שיהיה מצוה להלוות לנכרי ברבית כלל, וכן מוכח בגמרא בפרק איזהו נשך (ב"מ ע ב). והרב רבי משה (הל' מלוה ולוה פ"א ה"ב ושם פ"ה ה"א) עשאן שתיהן מצות ממש, לנגוש את הנכרי ולהלוותו ברבית, טעה בלשון הזה השנוי בספרי. ושם הוא מורגל במקומות רבים, כל עוף טהור תאכלו, מצות עשה, כל שרץ העוף, מצות לא תעשה, וכן הזכירו בספרא (שמיני פרשה ג א). ובספרי (ראה צו) זאת הבהמה אשר תאכלו, מצות עשה. ודבר ברור הוא.

שמיטת כספים:

Basis in חז"ל for
רמב"ן's and רמב"ם's
views.

ספרי דברים פרשת ראה פיסקא קיב

...לא יגוש, ליתן עליו בלא תעשה. את רעהו, פרט לאחרים. ואת אחיו, פרט לגר תושב. כי קרא שמטה לה', בין בארץ בין בחוצה לארץ סליק פיסקא

ספרי דברים פרשת ראה פיסקא קיג

את הנכרי תגש, זו מצות עשה. ואשר יהיה לך את אחייך, ולא של אחייך בידך מיכן אתה אומר המלוה על המשכון אין משמט. ...

ספרי דברים פרשת כי תצא פסקא רסג

לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך, לנכרי תשיך מצות עשה. ולאחיך לא תשיך, מצות לא תעשה. רבן גמליאל אומר מה תלמוד לומר ולאחיך לא תשיך והלא כבר נאמר לא תשיך לאחיך אלא יש ריבית מוקדמת ויש ריבית מאוחרת

(4) רד"ק תהלים טו:ה

כספו לא נתן בנשך, כבר אמר: לא עשה לרעהו רעה. ובכללו שלא הונה אותו ולא גזלו ולא גנב ממנו. ומעתה אמר, שאפילו ברצונו לא לקח ממנו בדבר שיש בו איסור, והוא הנשך. כי אף על פי שנותן לו ברצונו מוכרת הוא ליתן, לפי שצריך ללוות ממנו, והנה הוא מחזיר ממנו והנשך יותר. והנה לוקח ממון חבירו שלא כדין, אף על פי שהוא ברצונו. ולפי שהמעשה הזה יהיה אדם רגיל בו, כי אין אדם קורא עליו חמס כמו על הגזילה ועל הגניבה, לפיכך החמירה עליו התורה והזהירה בו הרבה. והנביאים כתבו אותו עם החמורות. והרגיל בו יצא במעט זמן ממנו. ודוד ויחזקאל לא אסרו אלא מה שאסרה התורה, והתורה לא אסרה אלא לישראל, אבל לנכרי מותר כמו שנאמר (דברים כג, כא): לנכרי תשיך. ולא נאמר כן בגזילה וגניבה ובאבידה ובאונאה, כי אפילו לנכרי אסור להונותו או לגזלו או לגנוב ממנו, אבל הנשך שהוא לוקח ממנו ברצונו ובדעתו מותר. כי ישראל חייב לעשות חסד עם ישראל חבירו, וההלואה בלא נשך הוא חסד וטובה. ויותר טובה במקומות מן המתנה, כי הרבה אנשים יבושו לקחת המתנה ולא יבושו לקחת ההלואה. ולא כן ישראל עם הגוי, כי אינו חייב לעשות עמו חסד ולהלוות לו ממנו בחינם, כי ברוב הם שונאים ישראל. אבל בודאי אם עושה הגוי חסד וטובה עם ישראל חייב לעשות הישראל גם כן עמו חסד ולהיטיב לו.

דוד - "מי יגור באהלך... לא עשה לרעהו רעה... נבזה בעיניו נמאס... כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח..." (תהלים ט"ו)

יחזקאל - "ואיש כי יהיה צדיק... ואיש לא יונה... לחמו לרעב נתן... הנשך לא יתן ותרבית לא יקח..." (יחזקאל י"ח)

(5) שד"ל דברים כג:כא

לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך: הגוי המתיישב בארץ ישראל נקרא גר ומצווה להחיותו, ואינו עובד אלילים; אבל הנכרי אינו אלא הולך ובא לעשות סחורה, כגון לקנות תבואה ולהביאה לשאר ארצות, ואם רוצה לקנות בתנאי לשלם לאחר זמן בחזרתו (כגון שייתן משכון, על דרך והעבטת גוים רבים, למעלה ט"ו ו', שהכוונה במשכון), מותר לקחת ממנו נשך שהרי משתכר בסחורתו, וכמו שהוא המשפט אצל כל האומות שהמלווה לוקח נשך בשכר מעותיו שהיו בטלות אצל הלווה. ולאחיך לא תשיך, כי לא היו ישראל אנשי מרכולת רק מחייתם בעבודת אדמתם, ואת היותר מוכרים לנכרים; והלווה לא היה לווה אלא מפני עניו, ככתוב אם כסף תלוה את עמי (שמות כ"ב כ"ד), וכי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך וגו' (ויקרא כ"ה ל"ו). והנה עכשו שהיהודי עוסק בסחורה נראה שמותר לקחת ממנו נשך אך לא מן העני. וכן הנכרי, אם עושה סחורה, מותר להשיך לו ואם הוא עני אסור להלוות לו ברבית כי אינו דומה לנכרי שדיברה תורה שהרי הוא יושב בקרבנו והרי הוא כגר שאנו מצווים להחיותו ואם חסה התורה על הגר המתיישב בארץ, ק"ו על הגוי שאנו תושבים בקרבנו, וקל וחומר ממצרי שאמרה לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו.

(6) העמק דבר כג:כ-כא

...הוסיף הכתוב במלוה שאינו לצורך עבודת הארץ כדרך הנכרי בא"י כמש"כ שם שאין לו קרקע ואחוזה בארץ ולוה לאיזה עסק וע"ז הזהיר הכתוב לנכרי תשיך... לא תאמר כי אחר שהוא מסחור רשאי לשלם רבית...